

KMP.573.6.2014.KG

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworku
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej OPCAT) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 2 grudnia 2013 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworku (zwanego dalej: Ośrodkiem, placówką lub MOW), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, Mechanizm): Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji), Przemysław Kazimirski, Wojciech Sadownik (prawnicy) oraz Karolina Goral (pedagog resocjalizacyjny).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli Mechanizmu było sprawdzenie na miejscu sposobu przestrzegania praw nieletnich, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu Ośrodka przedstawionych przez Jolantę Olędzką – zastępcę dyrektora placówki, Konrada Kuzaka – pedagoga oraz Annę Guzek – kierownika internatu;
- oglądzie wszystkich pomieszczeń Ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla wychowanków, świetlic, sal lekcyjnych, sanitariatów, etc.,
- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z losowo wybranymi wychowankami Ośrodka,

- analizie m. in. akt osobowych wychowanków, zeszytu raportu dyżurów, akt osobowych wychowawców, dzienników zajęć, protokołów z posiedzeń Rady Pedagogicznej.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali zastępcę dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworku oraz kierownika internatu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: statut placówki, regulamin wychowanków, procedury postępowania w sytuacjach kryzysowych, sprawozdania z pracy grup wychowawczych, psychologa, pedagoga, samorządu wychowanków, Komisji Bezpieczeństwa, plan pracy MOW na rok szkolny 2012/2013, rejestr wypadków nadzwyczajnych, jadłospisy, protokoły kontroli przeprowadzonej przez Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Warszawie z dnia 26 czerwca 2013 r. i Mazowieckiego Kuratora Oświaty z dnia 26 marca 2010 r., indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne, wykaz kadry placówki, informacje na temat projektów prowadzonych w MOW.

2. Informacje ogólne

Wizytowany przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Ośrodek jest funkcjonującą całodobowo placówką resocjalizacyjną, przeznaczoną dla chłopców niedostosowanych społecznie. Organem prowadzącym MOW jest Starostwo Powiatowe w Węgrowie, zaś nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Mazowiecki Kurator Oświaty w Warszawie.

Pojemność Ośrodka wynosi 50 miejsc, w dniu wizytacji ewidencyjnie w placówce było 38 wychowanków, natomiast faktycznie – 35 chłopców (2 osoby przebywały na uciezkach, 1 wychowanek nie powrócił z przepustki/zwolnienia lekarskiego). Wśród wychowanków 11 chłopców jest niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim.

3. Personel

Ośrodek zatrudnia 15 wychowawców (w tym kierownika internatu), 7 nauczycieli oraz pedagoga i psychologa. Ponadto w placówce zatrudnionych jest 4 stażystów, w tym jeden na stanowisku wychowawcy. W MOW są również następujące wakaty: wychowawcy, bibliotekarza oraz nauczycieli przedmiotowych (zajęć artystycznych, technicznych, WOS).

Wskazani powyżej pracownicy posiadają przygotowanie pedagogiczne lub resocjalizacyjne. Ponadto podnoszą swoje kwalifikacje uczestnicząc w studiach podyplomowych np. z zakresu socjoterapii, oligofrenopedagogiki, arteterapii i terapii zajęciowej, biologii, resocjalizacji, doradztwa zawodowego.

W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom Ośrodka warto zapewnić także dodatkowe szkolenia m.in. z zakresu pierwszej pomocy przedmedycznej, radzenia sobie ze stresem, postępowania z wychowankiem agresywnym, pracy z traumą, ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym. Na powyższe wskazuje **reguła 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)** (dalej: Reguły ONZ) stanowiąca, iż *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka*. Ponadto korzystne byłoby zorganizowanie dla kadry placówki regularnych superwizji.

Dodać należy, że zgodnie z informacją udzieloną przez zastępcę dyrektora MOW, w latach 2012 - 2013 (do dnia wizytacji) nie było postępowań dyscyplinarnych ani karnych prowadzonych przeciwko pracownikom MOW. Nie składano również żadnych skarg na personel placówki.

Dyżur nocny sprawowany jest przez dwie osoby: wychowawcę i opiekuna nocnego.

4. Warunki bytowe

Ośrodek mieści się w wolnostojącym budynku, w którym oprócz MOW zlokalizowano również Warsztaty Terapii Zajęciowej. Do placówki przylega ogrodzony teren, na którym zorganizowano boisko, miejsce do grillowania i ogniska. Na pierwszym piętrze znajduje się internat placówki, w skład którego wchodzi pokoje wychowanków, dwie świetlice, izolatka zakaźna z osobnym węzłem sanitarnym, kuchnia oraz toalety. Warunki panujące w ww. pomieszczeniach należy ocenić jako przeciętne. Pokoje i toalety wymagają odświeżenia ze względu na brudne, porysowane ściany lub zniszczone płytki, a niektóre łóżka wychowanków ze względu na ich znaczne wyeksploatowanie należy wymienić. W toaletach brakowało środków higienicznych takich jak mydło i papier toaletowy. Wizytujący zauważyli, że w pokojach nie zapewniono odpowiednich warunków do nauki i odrabiania lekcji, ponieważ na ich wyposażeniu nie było stolika ani biurka. Ponadto wątpliwości budziły kraty w oknach oraz brak klamek do otwierania okien. Na wyposażeniu świetlic znajdowały się telewizory, gry, krzesła i stoły. Bardzo dobrze została z kolei wyposażona kuchnia wychowanków, z której mogą korzystać w celu przyrządzenia sobie posiłków, napoi, a także zrobienia prania (znajdowała się w niej pralka). W rozmowach indywidualnych nieletni nie zgłaszali uwag odnośnie warunków w internacie. Warto jednak przytoczyć w tym miejscu fragment **Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego CPT [CPT/Inf (99) 12]**, cyt.: *Dobrze zaprojektowany ośrodek detencyjny dla nieletnich powinien zapewniać pozytywne i spersonalizowane warunki detencji młodych osób pozbawionych wolności. Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych. Młodym ludziom powinno się pozwolić na przechowywanie rozsądnej ilości rzeczy osobistych, jeśli przeciwko temu nie przemawiają przeważające względy bezpieczeństwa.*

Zastrzeżenia przedstawicieli Mechanizmu wzbudziła łazienka wychowanków zlokalizowana na parterze budynku, w której wyodrębniono 10 stanowisk prysznicowych w żaden sposób nieoddzielonych od siebie. W ocenie pracowników KMP powyższe nie zapewnia nieletnim poczucia intymności. Jest to naruszenie

Reguły 65.2 Zaleceń CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi: *Młodociani mają mieć dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność.* Wizytujący zalecają zatem oddzielenie natrysków przegrodami z zasłonami w celu stworzenia podopiecznym odpowiednich warunków zapewniających intymność i prywatność w trakcie kąpieli. Ponadto w dniu wizytacji we wskazanej łazience nie działało oświetlenie. Niektórzy nieletni podali również, iż mimo, że jest tylko 10 natrysków zdarzają się sytuacje, że z łazienki jednocześnie korzysta 11-12 chłopców. Skarżyli się również na krótki czas kąpieli, wskazywali, że po 3 minutach wychowawca wyłącza dopływ wody. Pracownicy KMP proszą o ustosunkowanie się do zarzutów wychowanków w powyższych kwestiach.

Ponadto uwagę wizytujących zwrócił brak pokoju do odwiedzin. Odwiedziny wychowanków przez osoby bliskie odbywają się przy stoliku na korytarzu placówki. Miejsce to nie zapewnia warunków prywatności ani swobody rodzinom i nieletnim. Pracownicy KMP zalecają zatem zorganizowanie pomieszczenia, w którym w warunkach intymności i prywatności mogłyby się odbywać odwiedziny nieletnich. Warto rozważyć również zorganizowanie pokoju gościnnego dla rodzin odwiedzających wychowanków. Szczególnie istotne jest to w przypadku nieletnich pochodzących z regionów Polski znacznie oddalonych od Ośrodka. Z rozmów z personelem wynika, że jeśli byłaby potrzeba przenocowania rodziców wychowanka, to możliwe jest udostępnienie pomieszczenie izolatki zakaźnej do tego celu lub skorzystanie z noclegów w Węgrowie.

Omawiając warunki w MOW należy zwrócić uwagę, iż placówka nie jest przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Specyfika Ośrodka uzasadnia przypuszczenie, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych, czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki. Zastępca dyrektora wyjaśniła, że ze względu na brak przystosowania budynku MOW do potrzeb osób poruszających się na wózku inwalidzkim, do placówki nie są przyjmowani wychowankowie niepełnosprawni. Pracownicy Mechanizmu zalecają

dostosowanie Ośrodka do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się i przypomina, że zgodnie z § 3 pkt 5 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.), zwanego dalej: rozporządzeniem, młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ponadto należy wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób przebywających w placówkach dla nieletnich oraz środowiska stworzonego w miejscu ich umieszczenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością.

W dniu wizytacji remontowano siłownię dla wychowanków. Ponadto w planach remontowych placówki jest modernizacja kuchni oraz remont mieszkania przeznaczonego dla wychowanków uczestniczących w programie usamodzielniania.

Monitoringiem objęte są korytarze oraz zewnętrzny teren Ośrodka.

5. Traktowanie

W rozmowach indywidualnych niektórzy wychowankowie podkreślali, że wychowawcy i nauczyciele są do nich pozytywnie nastawieni, inni skarżyli się na częste karanie i niesprawiedliwe traktowanie. Część rozmówców zgłosiła, że pobyt w placówce zmienił ich na lepsze. Wskazywali również osoby zaufane i lubiane wśród kadry. Pojawiły się jednakże liczne skargi na jednego wychowawcę. Chłopcy

wskazywali, że wychowawca ten wprowadza napiętą atmosferę, budzi ich rano kopiąc w łóżka lub ściągając z nich kołdrę, zamyka na klucz łazienkę. Podali, że czasem na dyżur przychodzi ubrany w mundur strażnika leśnego. Pracownicy KMP zwracają się z prośbą o zbadanie powyższych skarg nieletnich, zaznaczając, iż tego typu postępowanie wobec wychowanków jest niedopuszczalne.

Uwagę pracowników KMP zwróciły zapisy zawarte w Procedurach postępowania w sytuacjach kryzysowych wskazujące na konieczność „odizolowania ucznia od reszty grupy – umieszczenie go w izolatce”. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają, że odseparowanie wychowanka od pozostałych nieletnich musi wynikać z wyjątkowej konieczności związanej z bezpieczeństwem i przebiegać według ściśle określonych zasad. Pracownicy KMP zaznaczają również, że w sytuacjach izolowania wychowanka musi on mieć zapewnioną opiekę wychowawcy lub innego pracownika placówki, nie może przebywać sam. Ponadto zgodnie z Zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi: *Jeżeli w bardzo wyjątkowych przypadkach, dany młodociany musi zostać odseparowany od innych z powodów bezpieczeństwa, decyzja w tej sprawie jest podejmowana przez właściwą władzę na podstawie jasnych procedur ustanowionych przez prawo krajowe, określających naturę odizolowania, jego maksymalny czas trwania oraz podstawy, na których zostało nałożone* (Reguła 93.1). W związku z powyższym pracownicy KMP zalecają w procedurach postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych doprecyzowanie zasady izolowania wychowanków od grupy, ze wskazaniem, aby nieletni odseparowani od grupy, przebywali w obecności osoby dorosłej.

W placówce działa Komisja Bezpieczeństwa, która m.in. przeprowadza wśród wychowanków anonimową ankietę adaptacyjną w celu analizy i oceny zjawiska powodującego zagrożenia porządku i bezpieczeństwa w ośrodku. W badaniu ankietowym przeprowadzonym w dniu 8 stycznia 2013 r. wszyscy wychowankowie odpowiedzieli, że czują się bezpiecznie w placówce. Z obserwacji wizytujących wynika natomiast, iż w MOW jest dość wyraźnie ukształtowane tzw. drugie życie z grupą liderów, co może jednak powodować poczucie zagrożenia wśród nieletnich.

Należy dodać, że w Ośrodku doszło do pobicia podopiecznego przez wychowanków. Osoba poszkodowana została przeniesiona do innego MOW. W analizowanej dokumentacji natomiast znajdowały się wpisy wskazujące, że niektórzy chłopcy zgłaszają rodzicom, że m.in. „boją się wrócić do Ośrodka”. W MOW w latach 2012-2013 miało miejsce 25 zdarzeń nadzwyczajnych, w tym 24 ucieczki wychowanków i **napaść na wychowawcę**. We wskazanym okresie raz zastosowano środki przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej. Miało to miejsce wobec wychowanka, który dopuścił się ww. napaści na wychowawcę. Z powyższego zdarzenia została sporządzona notatka służbowa. Nieletni został przewieziony do policyjnej izby dziecka, skąd dalej miał trafić do schroniska dla nieletnich. Mając na uwadze powyższe w ocenie przedstawicieli KMP koniecznym jest podjęcie kroków mających na celu przeciwdziałanie „drugiemu życiu” i zapewnienie wszystkim nieletnim bezpieczeństwa w MOW.

Wątpliwości reprezentantów Mechanizmu wzbudził również sygnał przekazany przez jednego z rozmówców dotyczący poddania go kontroli osobistej w obecności wychowawczynie. Przedstawiciele KMP przypominają, że kadra ośrodków wychowawczych nie ma podstaw prawnych do dokonywania kontroli osobistej, a przeprowadzenie kontroli w obecności osoby przeciwnej płci jest dodatkowo naruszeniem prawa do intymności. Powyższe wizytujący przedstawili zastępcy dyrektora podczas podsumowania z prośbą o zbadanie sprawy. Pracownicy KMP zwracają się z prośbą o przedstawienie wyników podjętych w tej sprawie działań.

W rozmowach z przedstawicielami KMP nieletni podali także, iż poddawani są testom na obecność narkotyków w organizmie oraz badaniom alkomatem. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji wskazują, że przepisy ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 j.t.) nie dają możliwości innej osobie niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim, zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w jego organizmie obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b u.p.n.). Należy więc uznać, że personel placówki nie ma prawa zobowiązywania podopiecznych do poddania się takim badaniom. Nadto treść § 9 rozporządzenia Ministra Edukacji i Sportu z dnia 31

stycznia 2003 r. w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem (Dz. U. z 2003 r. Nr 26, poz. 226), wskazuje, że w sytuacjach kryzysowych takich jak używanie przez wychowanków środków odurzających lub substancji psychotropowych, pracownicy m.in. MOW podejmują działania interwencyjne polegające na powiadomieniu rodziców i Policji. Nic zatem nie stoi na przeszkodzie, aby wykonać badanie, jeżeli jest konieczne, ale działania w tym zakresie mogą być podjęte właśnie przez Policję. Przedstawiciele KMP zalecają zatem odstąpienie od praktyki wykonywania w Ośrodku testów na obecność substancji odurzających przez wychowawców.

6. Dyscyplinowanie

Analiza statutu Ośrodka wykazała, że zrealizowano zalecenia pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji zawarte w piśmie z dnia 22 sierpnia 2013 r. dotyczące m.in. wyeliminowania kary w postaci *zmiany Ośrodka w trybie wychowawczym* i wykreślenie nagrody *zezwolenia na odwiedziny w ośrodku osób niespokrewnionych*¹. Wątpliwości wzbudza jednakże fakt niezastosowania powyższych zaleceń do katalogów kar i nagród zawartych w regulaminie wychowanka. Wizytujący zalecają ujednoczenie treści regulaminu i statutu w części dotyczącej wskazanych kwestii.

Pracownicy KMP zwracają również uwagę na zapis w pkt 8, cz. VII procedur postępowania w sytuacjach kryzysowych (procedury postępowania w sytuacji samookaleczenia lub innych przejawów autoagresji, prób samobójczych.), który wskazuje na karanie wychowanka, który dokonał autoagresji lub próby samobójczej. W opinii pracowników KMP karanie wychowanka za dokonanie samookaleczenia (szczególnie ze względu na silne napięcie emocjonalne) jest niedopuszczalne. Przedstawiciele Mechanizmu nie podważają przeciwdziałania samouszkodzeniom instrumentalnym, jednakże podkreślają, że osoba, która nie radzi sobie z trudnościami,

¹ RPO-697445-VII-720.8.4/12/KG – Przedstawiciel Krajowego Mechanizmu Prewencji, niezależnie od wizytacji, analizował treść dokumentów wewnętrznych młodzieżowych ośrodków wychowawczych pod kątem jej zgodności z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i standardami międzynarodowymi.

nie może odczuwać dodatkowych dolegliwości ze strony personelu. Podejmowanie zachowań autoagresywnych wskazuje na potrzebę otoczenia danego wychowanka wsparciem i wzmocnionymi oddziaływaniami terapeutycznymi.

Z rozmów z nieletnimi wynika, iż wobec wychowanków stosowana jest odpowiedzialność zbiorowa oraz kary nieregulaminowe np. w postaci dodatkowych dyżurów, zakazu korzystania z telefonu, komputera, zamykania łazienki. Należy podkreślić, iż w powyższe stoi w sprzeczności z Regułami ONZ, które mówią: *Sankcje zbiorowe mają być zakazane (Reguła 67). Dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów (Reguła 70)*. Przedstawiciele Mechanizmu podkreślają, że nie należy karać nieletnich za czyny, których nie popełnili, gdyż budzi to poczucie niesprawiedliwości, a często i wrogości wobec wychowawcy. Ponadto warto zauważyć, iż kara w postaci dodatkowych dyżurów jest niezgodna z Regułą 67 Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności, w której wskazano jednoznacznie, że praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej. Z kolei zakaz korzystania z telefonu jest sprzeczny z Zaleceniem 95.6. Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi, tj. *Przewinienie nie obejmuje ograniczenia kontaktów z rodziną lub wizyt, chyba że przewinienie to jest związane z takimi kontaktami lub wizytami*. Pracownicy KMP zalecają wyeliminowanie stosowania odpowiedzialności zbiorowej i kar nieregulaminowych.

W ocenie wizytujących niedopuszczalny jest także nakaz noszenia kamizelek odblaskowych przez uciekinierów z placówki. Tego typu praktyka zawiera stygmatyzację osoby ukaranej. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu może to prowadzić do wywołania poczucia poniżenia u nieletniego i negatywnie wpłynąć na relacje między wychowankami.

Ponadto należy podkreślić, iż zgodnie z Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;

- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Zasada 68).

Przedstawiciele KMP zalecają zatem uzupełnienie dokumentów wewnętrznych placówki zgodnie z powyższymi przepisami.

7. Prawo do informacji

Nieletni zapoznawani są ze swoimi prawami i obowiązkami przy przyjęciu do placówki, co potwierdzają własnoręcznym podpisem. Oświadczenia wychowanków w tej kwestii dołączane są do ich akt osobowych.

Prawa i obowiązki nieletnich zawarte są w statucie MOW i regulaminie wychowanka. W ocenie pracowników KMP warto uzupełnić pkt 6 Praw wychowanków w regulaminie na wzór § 33 pkt 6 statutu tj. o zapis: *Korzystać z wypoczynku i rekreacji, regularnych ćwiczeń przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzinę na świeżym powietrzu, jeśli pozwala na to pogoda.*

Podczas dokonywania oglądu placówki wizytujący nie zaobserwowali, aby na tablicach ściennych dostępne były informacje dla nieletnich takie jak: regulamin wychowanków, tryb składania skarg czy adresy instytucji stojących na straży praw człowieka np. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych. Wizytujący zalecają wywiesić powyższe informacje w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu, tak by wgląd do nich nie był uzależniony od decyzji personelu lub innych czynników.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Zasady kontaktu nieletnich z osobami spoza Ośrodka określone zostały w statucie Ośrodka i *Zasadach odwiedzin*. Przedstawiciele KMP nie wnoszą uwag do treści ww. dokumentów. Należy podkreślić, że analiza dokumentacji wykazała, iż wśród osób odwiedzających wychowanków, poza rodzicami i krewnymi, są również sympatie i znajomi. Kadra placówki stara się także, aby chłopcy korzystali z przepustek do domów rodzinnych podczas świąt, wakacji i ferii, niezależnie od oceny z zachowania. Zasadą jest natomiast, iż pierwszy wyjazd na urlop do domu

możliwy jest po okresie 2 miesiące od umieszczenia w placówce. Warunkiem uzyskania zgody na przepustkę krótkoterminowej (do 6 godzin) z kolei jest nienaganna postawa wychowanka w Ośrodku.

Nieletni mogą korzystać z własnego telefonu komórkowego w określonych godzinach (ok. 20.00-21.00) każdego dnia, w razie potrzeby mogą również kontaktować się z rodziną za pośrednictwem telefonu w placówce. Możliwość skorzystania z telefonu na koszt placówki, jak również z własnego aparatu jest uzależniona od oceny z zachowania. Jak zostało wskazane w pkt 6 Raportu wszelkie kary dotyczące ograniczania kontaktu nieletnich z rodziną powinny zostać wyeliminowane. Każdy wychowanek powinien mieć możliwość swobodnego kontaktowania się z rodziną niezależnie od zdobytej oceny czy liczby punktów.

Zastrzeżenia wizytujących budzi także zasada cenzurowania korespondencji nieletnich. Z uzyskanych od nieletnich informacji wynika, że wszystkie listy (wychodzące i przychodzące) są otwierane i czytane przez wychowawców. Wizytujący podczas podsumowania podkreślili, iż powyższe jest niezgodne z obowiązującymi przepisami, tj. art. 66 § 3 u.p.n., zgodnie z którym: *Korespondencja nieletniego umieszczonego w placówce, zakładzie lub schronisku dla nieletnich, o których mowa w § 1, z wyjątkiem korespondencji z organami państwowymi i samorządowymi, w szczególności z Rzecznikiem Praw Obywatelskich i z Rzecznikiem Praw Dziecka oraz organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych w drodze ustawy przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka, może być kontrolowana przez dyrektora zakładu, placówki lub schroniska bądź przez upoważnionego przez niego pracownika pedagogicznego, wyłącznie w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo zakładu, placówki lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego. W razie stwierdzenia takich treści korespondencji nie doręcza się, powiadamiając o tym nieletniego oraz sąd rodzinny wykonujący orzeczenie, podając powody tej decyzji. Nieletniego poucza się o prawie do złożenia zażalenia, o którym mowa w art. 38. Zatrzymaną korespondencję włącza się do akt osobowych nieletniego (...) i zalecili wyeliminowanie powyższej praktyki.*

Kierownik internatu wyjaśniła, iż w MOW stosuje się wyłącznie nadzór nad zawartością koperty. Warto zaznaczyć również, iż regulamin wychowanka nie zawiera zasad korzystania z telefonów ani postępowania z listami nieletnich. Pracownicy KMP zalecają uzupełnić wskazany dokument o ww. zagadnienia.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Wśród personelu placówki nie ma pielęgniarki ani higienistki. Ośrodek zapewnia wychowankom dostęp do pielęgniarki szkolnej, która wizytuje MOW kilka razy w miesiącu (w poniedziałki) i przeprowadza m.in. badania bilansowe. Wątpliwości wizytujących budzi miejsce przeprowadzania ww. badań, bowiem w Ośrodku nie wyodrębniono gabinetu medycznego. Na konsultacje lekarskie wychowankowie wożeni są do pobliskiego prywatnego zakładu opieki zdrowotnej, z którym placówka podpisała współpracę. Wedle relacji pedagoga wszyscy nowi wychowankowie powinni być badani przez lekarza rodzinnego, jednakże informację od nieletnich nie potwierdziły tej praktyki. Warto zatem przypomnieć, iż w ocenie przedstawicieli KMP, każdy nowy wychowanek powinien być przebadany przez lekarza rodzinnego celem ogólnej oceny i ewentualnego wykrycia jakichkolwiek schorzeń, zwłaszcza ze strony układu ruchu, krążenia i oddechowego. Podczas podsumowania kierownik internatu wskazała, iż planowana jest zmiana sposobu realizacji konsultacji lekarskich poprzez organizowanie wizyt lekarza na terenie Ośrodka.

W rozmowach z nieletnimi pojawiły się uwagi odnośnie długiego oczekiwania na wizytę u stomatologa. Zastępca dyrektora wyjaśniła, iż nieletni są wpisywani w kolejkę oczekujących do dentysty na ogólnych zasadach.

Przedstawiciele KMP podkreślają również konieczność poddawania nieletnich badaniom profilaktycznym. Na potrzebę zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych wskazują m.in. Zalecenia Komitetu: Zalecenie 71.: *Młodociani powinni otrzymywać profilaktyczną opiekę medyczną i edukację w zakresie zdrowia* oraz Zalecenie 75.: *Opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia*. Istotną rolę badań profilaktycznych i edukacji zdrowotnej w placówkach dla nieletnich podkreśla także

Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) w Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (99) 12]: *Rola służby zdrowia w każdym miejscu pozbawienia wolności nie powinna ograniczać się do leczenia pacjentów z dolegliwościami; powinna natomiast obejmować także zadania związane z medycyną społeczną i profilaktyką. W związku z tym Komitet pragnie podkreślić dwa aspekty o szczególnym znaczeniu dla nieletnich pozbawionych wolności, mianowicie kwestię odżywiania oraz zapewnienie edukacji zdrowotnej* (par.41).

Niezależnie od prowadzonych lekcji wychowania w rodzinie, korzystnym byłoby zorganizowanie spotkania z seksuologiem. Wychowankowie są w okresie burzy hormonalnej, zainteresowania płcią przeciwną. Rozmowa z osobą obcą, z którą nieletni nie mają codziennego kontaktu, sprzyja szczerości wypowiedzi, zadawania pytań etc.

Ponadto analizując dokumentację placówki wizytujący zauważyli wpis, z którego wynikało, że matka nieletniego żądała zbadanie syna przez lekarza, gdyż zgłosił pobicie przez innych wychowanków. Z uzyskanych od personelu informacji wynikało, że wychowanek nie był konsultowany przez specjalistę. Kierownik internatu wyjaśniła, że wychowanek przyznał się, że okłamał matkę odnośnie pobicia, aby wrócić do domu rodzinnego, nie wymagał zatem badania lekarskiego. Powyższe wyjaśnienia nie znalazły jednakże potwierdzenia w analizowanej dokumentacji. Ponadto w opinii pracowników KMP w sytuacji prośby rodzica o zbadanie nieletniego, warto choćby profilaktycznie poddać podopiecznego takim badaniom. Wychowawca jako pracownik niemedyczny nie powinien w powyższej sytuacji rozstrzygać o przeprowadzaniu badania lekarskiego.

10. Oddziaływania wychowawcze i terapeutyczne

Analiza dokumentacji wykazała, że wychowankowie uczestniczą w różnych wydarzeniach sportowych i kulturalnych m.in. w turniejach sportowych (np. Integracyjny Turniej w Tenisie Stołowym Szkół Specjalnych, Wojewódzki Turniej Halowej Piłki Nożnej, Regionalny Turniej Warcabowy), spektaklach teatralnych, konkursach artystycznych (np. „Regionalne kapliczki w obiektywie, „Mój las”),

koncertach (koncert Mikołajkowy w Sali Kongresowej), piknikach („Bezpieczna Jazda” – projekt fundacji „Po drugie”), wyjazdach do muzeów. Ponadto w ubiegłym roku szkolnym wszyscy wychowankowie uczestniczyli w projekcie „Galeria tolerancji”, w ramach którego zorganizowano m.in. zajęcia warsztatowe (wyjazdowe i stacjonarne z przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących na terenie woj. mazowieckiego: Ormian, Żydów, Ukraińców), a także rajd rowerowy do dawnego miasteczka żydowskiego Kałuszyna oraz wycieczkę do Warszawy „śladami Żydów”. Niektórzy podopieczni angażują się ponadto w pomoc wolontarystyczną podczas Świątecznej Zbiórki Żywności. Organizowane są andrzejki, wigilie, dyskoteki. Uroczystości obchodzone są również święta narodowe i szkolne.

Poza lekcjami na terenie Ośrodka organizowane są zajęcia dodatkowe w formie kół zainteresowań: koło teatralne, sportowe, biblioteczne oraz plastyczne. Ponadto wychowankowie biorą udział w zajęciach reedukacyjnych, integracji sensorycznej, biofeedback, socjoterapeutycznych, muzyczno-relaksacyjnych oraz logopedycznych.

Nieletnim, którzy podczas wakacji nie wyjechali do domów rodzinnych, zapewniono wypoczynek letni w formie półkolonii zorganizowanej przez Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Jawor”. W ramach półkolonii podopieczni m.in. wyjeżdżali na basen, wycieczki rowerowe, brali udział w zajęciach artystycznych, zajęciach hipoterapii itp.

Psycholog także prowadzi indywidualne oraz grupowe spotkania z wychowankami, w tym profilaktyczne, relaksacyjne, rozwijające możliwości poznawcze i emocjonalne. Placówka współpracuje z poradnią pedagogiczną w Węgrowie w zakresie konsultacji metod i form pomocy udzielanej uczniom oraz specjalistycznej diagnozy.

Zastrzeżenia wizytujących budzi fakt, iż zarówno z zapisów w dokumentacji placówki, jak i relacji wychowanków wynika, że nie mają oni zapewnionych codziennych zajęć na świeżym powietrzu. Pracownicy KMP przypominają, iż na powyższe prawo nieletnich wskazują przepisy krajowe - § 17 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci

i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. z 2011 r. Nr 109, poz. 631) oraz standardy międzynarodowe – m. in. Zasada 81 Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi (CM/Rec(2008)11). W powyższych aktach prawnych podkreślono, że wszyscy nieletni pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie na świeżym powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda.

Należy również podkreślić, że w rozmowach indywidualnych niektórzy chłopcy skarżyli się na małą liczbę fakultatywnych zajęć i wycieczek.

Analiza indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych wykazała, iż nie wszystkie dane były w nich uzupełnione, w niektórych brakowało m.in. opracowania celów edukacyjnych i terapeutycznych, zakresu dostosowań wymagań. Pracownicy KMP zalecają uzupełnienie brakujących informacji o wychowankach we wskazanych dokumentach.

11. Prawo do edukacji

Wychowankowie MOW obowiązek szkolny realizują w działającym przy Ośrodku gimnazjum (dwie klasy II i jedna klasa III). W placówce wyodrębniono sale lekcyjne (3), pracownię komputerową, salę gimnastyczną oraz sale do zajęć z integracji sensorycznej. Z rozmów z personelem wynika, że nieletni mogą liczyć na pomoc wychowawców w odrabianiu lekcji i nadrabianiu zaległości oraz mają zapewnione zajęcia wyrównawcze. W celu dostosowania zajęć wyrównawczych do potrzeb nieletnich i zaplanowania zajęć dodatkowych, przeprowadzono wśród wychowanków ankietę na temat ich zainteresowań i problemów szkolnych.

12. Prawo do praktyk religijnych

W rozmowach indywidualnych wychowankowie nie zgłaszali uwag odnośnie realizacji ich prawa do praktyk religijnych. W Ośrodku nie jest stosowany przymus udziału w nabożeństwach. Dwa razy w miesiącu odprawiana jest msza św. dla

chętnych na terenie placówki. Wychowankowie uczestniczą także w lekcjach religii na podstawie pisemnej deklaracji rodziców. Jednakże z informacji uzyskanych od pracowników placówki wynika, że wychowankowie, którzy nie są katolikami również muszą uczestniczyć w lekcjach religii, nie podlegają natomiast ocenie z tego przedmiotu i nie są zobowiązani brać w nich czynnego udziału. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają zorganizowanie dla nieletnich innych wyznań i ateistów alternatywnych zajęć, bez konieczności uczestniczenia w lekcjach religii.

13. Dobre praktyki

W opinii pracowników KMP na szczególne uznanie zasługuje projekt „Wsparcie wychowanków MOW“, który był realizowany w placówce w okresie od 1 września 2011 r. do 30 kwietnia 2013 r. W ramach projektu nieletni uczestniczyli w licznych zajęciach podnoszących kompetencje zawodowe m.in. z zakresu stolarstwa, prac remontowo-budowlanych, doradztwa zawodowego, malarstwa, florystyki, ogrodnictwa. Organizowano także zajęcia z zasad udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej oraz artystyczne (nauki witrażu, ceramiczne, itp.). W rozmowach indywidualnych wychowankowie pozytywnie oceniali możliwość uczestnictwa w wyżej wymienionym projekcie.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi MOW w Jaworku:

- 1.1. zbadanie skarg wychowanków dotyczących postępowania wychowawcy;
- 1.2. przeciwdziałanie „drugiemu życiu” w placówce;
- 1.3. doprecyzowanie w procedurach postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych zasady izolowania wychowanków od grupy, ze wskazaniem, aby nieletni odseparowani od grupy, przebywali w obecności osoby dorosłej;

- 1.4. wyeliminowanie praktyki cenzurowania korespondencji wychowanków, jeśli ma miejsce oraz przeprowadzanie kontroli zawartości kopert w obecności wychowanków;
- 1.5. zamontowanie przesłon między natryskami w łazience;
- 1.6. odnowienie pokoi wychowanków i doposażenie w biurka;
- 1.7. wymianę wyeksploatowanych łóżek nieletnich;
- 1.8. wyznaczenie pomieszczenia do odwiedzin wychowanków;
- 1.9. udzielenie wyjaśnień w kwestiach wskazanych w pkt 4 (uwagi dotyczące kąpieli wychowanków), 5 (przeprowadzenie kontroli osobistej) i 9 (brak gabinetu lekarskiego) niniejszego Raportu;
- 1.10. zaprzestanie stosowania ograniczeń w kontaktach z osobami spoza Ośrodka w zależności od oceny zachowania nieletniego;
- 1.11. zaprzestanie stosowania kar nieregulaminowych oraz odpowiedzialności zbiorowej;
- 1.12. wyeliminowanie stosowania kar stygmatyzujących;
- 1.13. odstąpienie od przeprowadzania badań na obecność alkoholu lub innych środków psychoaktywnych przez personel MOW;
- 1.14. poddanie wstępnym badaniom lekarskim każdego nowego wychowanka celem ogólnej oceny i ewentualnego wykrycia jakichkolwiek schorzeń, zwłaszcza ze strony układu ruchu, krążenia i oddechowego;
- 1.15. zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych;
- 1.16. zaprzestanie stosowania kar wobec podopiecznych, którzy dokonali samookaleczenia;
- 1.17. zorganizowanie dla nieletnich innych wyznań alternatywnych zajęć, bez konieczności uczestniczenia w lekcjach religii;
- 1.18. wywieszenie w miejscu dostępnym dla wszystkich wychowanków regulaminu, w tym listy praw i obowiązków, trybu składania skarg oraz adresów instytucji, które zajmują się ochroną praw człowieka oraz do których nieletni mogą się zwrócić w razie potrzeby;
- 1.19. przeszkolenie kadry placówki w zakresie międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka, a także radzenia

sobie ze stresem, pierwszej pomocy przedmedycznej, postępowania z wychowankiem agresywnym;

- 1.20. rozważenie zorganizowania dla nieletnich zajęć z seksuologiem;
- 1.21. ujednolicenie katalogów praw, kar i nagród w statucie i regulaminie wychowanka;
- 1.22. uzupełnienie regulaminu wychowanka o zasady korzystania z telefonów i postępowania z korespondencją nieletnich;
- 1.23. wyposażenie toalet w środki higieniczne;
- 1.24. uwzględnienie w przypadku przeprowadzania przyszłych prac remontowych lub budowlanych, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

2. Staroście Powiatu Węgrowskiego:

- 2.1. przeznaczenie środków finansowych na realizację zaleceń nr 1.5-1.7., 1.24.

Opracowała: Karolina Goral